

PAGALBOS POREIKIS ATPAŽIŠTANT IR KOREGUOJANT GLOBOJAMŲ VAIKŲ INTERNALIZUOTĄ IR EKSTERNALIZUOTĄ PROBLEMINĮ ELGESĮ

Prof. dr. Jolanta Povorienė

Mykolo Romerio universitetas
Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
Socialinio darbo ir edukologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
E. paštas jolantapiv@mruni.eu

Doc. dr. Jolita Dudaitė

Mykolo Romerio universitetas
Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
Socialinio darbo ir edukologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
E. paštas jolitad@mruni.eu

Prof. dr. Odeta Merfeldaitė

Mykolo Romerio universitetas
Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas
Socialinio darbo ir edukologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
E. paštas o.merfeldaite@mruni.eu

Pateikta 2024 m. kovo 25 d.

Parengta spausdinti 2024 m. gegužės 22 d.

10.13165/SD-24-22-1-02

Anotacija

Probleminis elgesys yra dažna problema globos institucijose, todėl gebėjimas jį atpažinti ir suprasti yra esminis siekiant veiksmingos pagalbos vaikams. Investicijos globėjų ir darbuotojų

pagalbai ir mokymams gali teigiamai paveikti tiek vaikų gerovę, tiek globėjų darbo kokybę ir jų sprendimų tęsti globą. Šiame tyrime siekta išsiaiškinti, kokios pagalbos globėjams labiausiai reikėtų atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto elgesio problemas. Šis poreikis tirtas per globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimą atpažinti ir koreguoti globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį (kontrolė) bei reikalavimus tai daryti (normos). Tyrimo objektas – pagalbos poreikis atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį. Formuluojuamas tyrimo klausimas: koks yra pagalbos poreikis atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį? Siekiant atsakyti į tyrimo klausimą taikyta kiekybinio tyrimo metodologija. Anketinės apklausos metu taikant netikimybinės atrankos būdą apklausti 54 globos centrų darbuotojai ir 67 globėjai.

Tyrimas atskleidė, kad globėjai labiau nei globos centrų darbuotojai jaučia gebantys atpažinti globojamų vaikų internalizuotą, o globos centrų darbuotojai – eksternalizuotą probleminį elgesį, iš to natūraliai išplaukia tai, kad globos centrų darbuotojams yra sunkiau priimti sprendimus dėl pagalbos vaikams ir globėjams internalizuoto nei eksternalizuoto probleminio elgesio atveju. Analizuojant globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimą atpažinti ir koreguoti vaikų probleminį elgesį nustatyta, kad globos centrų darbuotojai jaučiasi labiau galintys padėti vaikams nei globėjams. Tyrimo duomenys rodo, kad globėjai ir sprendžia dėl reikiamos papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jie pradeda problemiška elgtis, ir jaučia, kad gali ją rasti. Tačiau kalbant apie pagalbą sau nustatyta, kad globėjams sunku priimti sprendimus dėl papildomos pagalbos sau, net jei žino, kad tą pagalbą gali rasti. Remiantis tyrimo duomenis, tikslinga stiprinti šiuos globos centrų darbuotojų gebėjimus: atpažinti vaikų internalizuotą probleminį elgesį, padėti globėjams spręsti jų globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto elgesio problemas, priimti sprendimus dėl papildomos pagalbos vaikams ir globėjams internalizuoto probleminio elgesio atvejais. Globėjams didžiausios pagalbos reikia sprendžiant dėl papildomos pagalbos sau, kai globojamiems vaikams pasireiškia internalizuotas ir / ar eksternalizuotas probleminis elgesys.

Reikšminiai žodžiai: globojamų vaikų internalizuotas probleminis elgesys; globojamų vaikų eksternalizuotas probleminis elgesys; pagalbos poreikis atpažįstant ir koreguojant probleminį globojamų vaikų elgesį.

Ivadas

Vaiko globa užtikrina vaikui saugias, jo amžiaus tarpsnį atitinkančias gyvenimo sąlygas, kuriose jis gali augti ir vystytis. Be kasdienės priežiūros, globėjas turi padėti vaikui išgyventi jo patirtas traumas, atkurti ir palaikyti vaiko santykius su tėvais ir kitais giminaičiais, paruošti vaiką grįžti į šeimą ar pereiti į kitą globėjų, įtėvių šeimą, parengti jį savarankiškam gyvenimui. Už tinkamą šios paslaugos organizavimą yra atsakingos valstybės ir savivaldos institucijos, o vaiko globėjas, teikiantis paslaugą, yra atsakingas už šios paslaugos kokybę. Todėl valstybė siekia suteikti reikiamą pagalbą vaiko globos paslaugą teikiantiems

asmenims, kad jie galėtų užtikrinti vaikui saugias ir harmoningas gyvenimo ir vystymosi sąlygas (LR Vaiko teisių apsaugos kontrolierius, 2023). Valstybės atsakomybė teikti paramą įtvirtinta ir Vaiko teisių konvencijoje (1995), kurioje teigiama, kad valstybės dalyvės teikia tėvams ir teisėtiems globėjams paramą, kurios reikia norint tinkamai auklėti vaikus.

Igyvendinant šias nuostatas Lietuvos vaikų globos sistema susiduria su iššūkiais. Audi-
to duomenimis (Valstybės kontrolė, 2022), 34 % globos centrų kasmet neatliko apklausų, kad nustatytų paslaugų poreikį globėjams, 21 % neteikė paslaugų globėjams, nors poreikis buvo. Trūko psichiatro, psichoterapeuto paslaugų. Globos centrai turėtų ne rečiau kaip kartą per 2 mėn. organizuoti globėjų savitarpio pagalbos grupes, tačiau 7 % neorganizavo nė vienos, 50 % organizavo rečiau nei kartą per 2 mėn. Valstybės kontrolės (2022) atliktas vaiko teisių ir interesų užtikrinimo globojant ir įvaikinant vaikus auditas rodo, kad 46 % apklaustų globėjų ir įtėvių žino, kiek ir kokių paslaugų jiems priklauso, kokias gali gauti, 9 % nurodė, kad nežino, nes globos centrai neišskiai pateikia informaciją apie jiems priklausančias paslaugas. Vaiko teisių apsaugos kontrolierius (2023) taip pat pabrėžia, kad trūksta savipagalbos grupių tėvams, kurie susiduria su įvairiomis vaiko elgesio problemomis. Lietuvoje atlikti moksliniai tyrimai atskleidžia, kad globėjams ir globos centrų darbuotojams trūksta informacijos apie paslaugas (Genienė ir Nedveckė, 2021) ir pagalbos sprendžiant su vaiko globa susijusias problemas (Mikalauškienė ir Žukauskienė, 2021). Lietuva kaip valstybė neišsiskiria iš kitų šalių konteksto. Vaikų globos tyrimai užsienyje taip pat atskleidžia, kad globėjams iššūkių kelia įvairių rūšių vaikų probleminis elgesys (Octoman et al., 2013; Vanderfaillie et al., 2020), globėjai pageidauja daugiau mokymų, susijusių su probleminio elgesio atpažinimu ir jo koregavimu (Hebert & Kulkin, 2018; Ranzato et al., 2021).

Atotrūkis tarp teisiniuose dokumentuose įtvirtintų nuostatų ir jų įgyvendinimo kasdienėje veikloje suponuoja aktualią mokslinę problemą. Vaikų probleminis elgesys yra dažna problema globoje, todėl gebėjimas jį atpažinti ir suprasti yra esminis siekiant veiksmingos pagalbos vaikams. Šio straipsnio tikslas yra atskleisti pagalbos poreikį atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto elgesio problemas. Šis poreikis tirtas per globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimą atpažinti ir koreguoti globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį (kontrolė) bei reikalavimus tai daryti (normos). Tyrimo objektas – pagalbos poreikis atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį. Formuluojamas tyrimo klausimas: koks yra pagalbos poreikis atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį?

1. Globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto probleminio elgesio atpažinimo ir koregavimo iššūkiai

Vaikai gali likti be tėvų globos dėl įvairių priežasčių, tokių kaip tėvų mirtis, tėvystės teisių apribojimas, smurtas šeimoje, nepriežiūra. Europoje egzistuoja įvairios vaikų globos sistemos (European Commission, 2021), tačiau visoms joms būdingi tam tikri bendri

bruožai: vaikai gali būti globojami šeimynose, vaikų globos institucijose arba specializuotose globos įstaigose, o globos specialistai ir / ar globėjai tampa vaikų laikiniais arba nuolatinais auklėtojais, turinčiais užtikrinti jų geriausius interesus. Tačiau tyrimų duomenys rodo, kad, atliepiant globojamo vaiko poreikius, globėjai susiduria su sudėtingomis vaiko elgesio ir jo koregavimo problemomis (Paine et al., 2021), negauna reikiamos pagalbos auklėdami sudėtingo likimo vaikus (Murray et al., 2011).

Globoje augantys vaikai dažniau patiria priešišumą ir smurtą iš bendraamžių ar suaugusiųjų (Baldwin et al., 2023), dėl patirtų traumų ir nesaugumo jausmo jiems kyla didesnė rizika patirti įvairių psichologinių problemų – depresiją, nerimą ar potrauminį stresą, mokymosi sunkumus ir socialinės adaptacijos problemas. Tyrimai įvairiose šalyse rodo, kad globojami vaikai dažnai turi elgesio problemų (Horwitz et al., 2012; González-García et al., 2017), kurios apsunkina perėjimą prie savarankiško gyvenimo sulaukus pilnametystės (Gypen et al., 2017). Vaikai gali demonstruoti tiek eksternalizuotą elgesį (agresija, hiperaktyvumas, nepaklusnumas), tiek internalizuotą probleminį elgesį (depresija, nerimas, socialinis atsitraukimas). Internalizuotas elgesys gali pasireikšti įvairiais simptomais: liūdesiu, beviltiškumu, kaltės jausmu, bejėgiškumu, socialiniu atsitraukimu, nusiskundimais dėl fizinės sveikatos be medicininės priežasties (Lytton & Clerkin, 2022). Šio elgesio priežastys gali būti įvairios, įtraukiant traumuojančią patirtį, nesaugumo jausmą, prisirišimo sutrikimus ir žemą savęs vertinimą. Eksternalizuotas elgesys gali pasireikšti agresija, hiperaktyvumu, nepaklusnumu, impulsyvumu ar destruktviu elgesiu (Baldwin et al., 2023).

Probleminio elgesio atpažinimas ir koregavimas globos metu yra globėjų ir globos darbuotojų atsakomybė, tačiau tyrimų duomenys rodo, kad jie susiduria su dideliais iššūkiais (Hoffman et al., 2016; Mathews et al., 2017; Perez et al., 2019). Gebėjimas atpažinti ir suprasti probleminio elgesio priežastis yra esminis siekiant sėkmingai padėti vaikams globoje. Globėjai ir darbuotojai turėtų turėti žinių apie vaikų psichologiją, traumos poveikį ir elgesio sutrikimus. Mokymai yra itin svarbi priemonė, padedanti globėjams ir darbuotojams ugdyti gebėjimus atpažinti probleminį elgesį ir taikyti tinkamas intervencijos strategijas (Lytton & Clerkin, 2022). Mokymuose gali būti nagrinėjami bendravimo su vaikais būdai, pozityvios elgesio palaikymo strategijos, konfliktų sprendimo metodai. Mokymai turi daugialypę naudą globėjams ir darbuotojams, dirbantiems su globojamais vaikais: jie padeda geriau suprasti probleminio elgesio priežastis, ugdyti gebėjimus taikyti efektyvias intervencijos strategijas, gerinti santykius tarp globėjų / darbuotojų ir vaikų, sumažinti globėjų ir darbuotojų patiriamą stresą (Redfern et al., 2018; Eisenberg et al., 2023).

2. Tyrimo metodologija

Straipsnyje pristatomas tyrimas, atliktas VŠĮ „Pagalbos paaugliams iniciatyva“ užsakytu 2023 m. ir yra „Erasmus+“ projekto „Globėjų įgalinimas“ (Empowering Foster Parents, Nr. 2021-1-LT01-KA220-ADU-000028356) dalis. Tyrimo metodologiją parengė ir palyginamąją trijų šalių duomenų analizę atliko Briuselio Vrije universitetas (Vrije Universiteit

Brussel). Universiteto tyrėjai specialiai šiam tyrimui sukūrė internetinį klausimyną, kurį sudaro trys dalys. Šiame straipsnyje pateikiamas vienos anketos dalies klausimų aprašymas diskutuojant tik Lietuvos nacionalinius duomenis.

Pristatomą anketos dalį sudarė du klausimų blokai:

- globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimas atpažinti ir koreguoti globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį (t. y. kontrolė, žr. klausimus 4–5 lentelėse),
- globos centrų darbuotojų ir globėjų patiriamas spaudimas atpažinti ir koreguoti probleminį globojamų vaikų elgesį (t. y. normos, žr. klausimus 6 lentelėje).

Tyrimė internalizuotas probleminis elgesys yra suprantamas kaip elgesys, nukreiptas į save, pavyzdžiui, nerimas, depresija ar nevisavertiškumo jausmas; eksternalizuotas probleminis elgesys yra nukreiptas į aplinką, pavyzdžiui, nepaklusnumas, rėkimas ant kitų ar jų mušimas.

Siekiant užtikrinti anketų validumą buvo taikyti dvigubo vertinimo ir dalyvių patvirtinimo (angl. *member check or respondent validation*) metodai.

Tyrimo imtis buvo formuojama taikant netikimybinės atrankos metodą – anketos išsiųstos visiems globos centrams ir globos centruose dirbantys darbuotojai pakviesti užpildyti anketą ir nusiųsti ją savo koordinuojamiems globėjams. Taip buvo tikimasi pasiekti maksimalų respondentų skaičių abiejose grupėse. Tyrimo imtys: 54 globos centrų darbuotojai ir 67 globėjai.

Nacionalinių kiekybinių duomenų analizei taikyta aprašomoji statistika duomenis pateikiant procentine išraiška, kur tinkama – papildant standartiniais nuokrypiais. Duomenys apdoroti SPSS programine įranga (23.0 versija).

Šiam tyrimui 2023 m. kovo 1 d. buvo gautas tyrimą koordinuojančio universiteto Etikos komiteto (B.U.N: 1432023000033) leidimas. Anketos lydraštyje respondantai buvo supažindinti su tyrimo tikslu, užtikrinta, kad surinkti duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslais, suteikta galimybė bet kuriame anketos pildymo etape nutraukti dalyvavimą, globos centrų darbuotojų imtyje užtikrintas konfidencialumas, o globėjų imtyje – anonimiškumas.

Išskirtini trys pagrindiniai tyrimo ribotumai. Pirmiausia, net siekiant minimizuoti anketos vertimo metodologines pasekmes, neišvengta iššūkių. Dalis anketos klausimų liko sudėtingos kalbinės konstrukcijos, tai galėjo turėti įtakos nepilnam anketų užpildymui. Antra, santykinai mažas anketų grįžtamumas, tai vedė prie trečiosios problemos – ribotų statistinės analizės galimybių.

3. Tyrimo rezultatai

3.1. Respondentų grupių aprašymas

Didžioji dauguma abiejų grupių respondentų buvo moterys (1 lentelė).

1 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį (%).

Table 1. Distribution of respondents by gender (%)

Lytis	Moteris		Vyras	
	Globos centro darbuotojai	Globėjai	Globos centro darbuotojai	Globėjai
	96,3	94,0	3,7	6,0

Globos centrų darbuotojų ir globėjų amžiaus vidurkis yra panašus, didžiosios dalies globėjų amžiaus vidurkis patenka į intervalą nuo 38 iki 58 metų, darbuotojų – į intervalą nuo 35 iki 53 metų. Jauniausias globėjas yra 20-ies metų amžiaus, vyriausias – 66-į metų. Globėjų veiklos vidurkis metais yra šiek tiek ilgesnis nei globos centro darbuotojų, tačiau šis skirtumas statistiškai nėra reikšmingas. Ilgiausias globojimo laikas – 22 metai, trumpiausias – nėra metų. Ilgiausiai globos centre dirbančio darbuotojo darbo trukmė – 15 metų. Globos centro darbuotojai vidutiniškai koordinuoja po 20 vaikų (daugiausiai 55), o globėjai globoja vidutiniškai po 2 vaikus (daugiausiai 8) (2 lentelė).

2 lentelė. Respondentų amžiaus ir globos trukmės bei koordinuojamų / globojamų vaikų skaičiaus vidurkiai (standartiniai nuokrypiai)

Table 2. Means (standard deviations) for age of respondents, duration of care and number of children coordinated/cared for

	Globos centro darbuotojai	Globėjai
Amžiaus vidurkis (metais)	44,0 (9,3)	48,1 (10,3)
Globos vidurkis (metais)	3,8 (2,5)	6,4 (4,7)
Koordinuojamų / globojamų vaikų vidurkis (skaičius)	20,0 (13,7)	2,0 (1,3)

Globos centrų darbuotojai yra aukštesnio išsilavinimo nei globėjai. Tai galima paaiškinti globos darbuotojams keliamais darbo reikalavimais. Maždaug du trečdaliai globos centrų darbuotojų įgiję bakalauro laipsnį. Po penktadalį globėjų turi aukštesnįjį, bakalauro

ir magistro išsilavinimą (3 lentelė).

3 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (%)

Table 3. Distribution of respondents by education (%)

Išsilavinimas	Globos centro darbuotojai	Globėjai
Vidurinis	0	14,9
Spec. vidurinis	0	4,5
Profesinis	0	14,9
Aukštesnysis	1,9	20,9
Bakalauras	61,1	22,4
Magistras	37,0	19,4
Daktaras	0	1,5
Nenurodyta	0	1,5

3.2. Globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimas atpažinti ir koreguoti probleminį vaikų elgesį

Globos centrų darbuotojams buvo užduoti klausimai apie vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto probleminio elgesio atpažinimą, galimybes ir sprendimus suteikti pagalbą vaikui ir globėjams (4 lentelė).

4 lentelė. Globos centrų darbuotojų gebėjimas atpažinti ir koreguoti probleminį vaikų elgesį (%)

Table 4. Ability of care centre staff to recognise and correct children's problematic behaviour (%)

Kiek	Visai ne	Šiek tiek	Vidutiniškai	Labai	Ypatin-gai
... jaučiatės gebanti (-s) atpažinti globojamų vaikų <i>internalizuotą probleminį elgesį</i> ?	0	9,3	53,7	37,0	0
... jaučiatės gebanti (-s) atpažinti globojamų vaikų <i>eksternalizuotą probleminį elgesį</i> ?	0	3,7	35,2	57,4	3,7
... jaučiatės galinti (-s) papildomai suteikti pagalbą globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>internalizuotas probleminis elgesys</i> ?	1,9	9,3	59,2	27,7	1,9

... jaučiatės galinti (-s) papildomai suteikti pagalbą globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>eksternalizuotas probleminis elgesys</i> ?	0	7,4	63,0	29,6	0
... jaučiatės galinti (-s) papildomai padėti globėjams spręsti jų globojamų vaikų <i>internalizuoto elgesio problemas</i> ?	0	7,4	57,4	35,2	0
... jaučiatės galinti (-s) papildomai padėti globėjams spręsti jų globojamų vaikų <i>eksternalizuoto elgesio problemas</i> ?	0	7,4	53,7	38,9	0
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>internalizuotas probleminis elgesys</i> ?	0	11,1	33,3	53,7	1,9
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>eksternalizuotas probleminis elgesys</i> ?	0	9,3	33,3	55,6	1,9
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos globėjams, kad jie galėtų spręsti jų globojamų vaikų <i>internalizuoto elgesio problemas</i> ?	0	9,3	33,3	55,6	1,9
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos globėjams, kad jie galėtų spręsti jų globojamų vaikų <i>eksternalizuoto elgesio problemas</i> ?	0	11,1	29,6	57,4	1,9

Tyrimo duomenys rodo, kad globos centrų darbuotojai jaučiasi vidutiniškai (53,7 %) gebantys atpažinti globojamų vaikų internalizuotą ir labai gerai (57,4 %) eksternalizuotą probleminį elgesį. Tačiau jie panašiai jaučiasi galintys papildomai suteikti pagalbą globojamiems vaikams, kuriems būdingas tiek internalizuotas, tiek eksternalizuotas probleminis elgesys (atitinkamai vidutiniškai 59,2 % ir 63,0 %). Kalbant apie pagalbos galimybę globėjams taip pat vyrauja atsakymas vidutiniškai (57,4 ir 53,7 %). Nors statistiškai patikimo skirtumo nėra, tačiau globos centrų darbuotojai jaučiasi labiau galintys padėti vaikams nei globėjams.

Tyrimo duomenys nerodo esminių skirtumų globos centrų darbuotojams sprendžiant dėl papildomos pagalbos globojamiems vaikams, kuriems būdingas internalizuotas (vidutiniškai 53,7 %) ir eksternalizuotas (vidutiniškai 55,6 %) probleminis elgesys, ir globėjams, kad jie galėtų spręsti jų globojamų vaikų internalizuoto (vidutiniškai 55,6 %) ir eksternalizuoto elgesio problemas (vidutiniškai 57,4 %), tačiau stebima, kad sunkiau priimti sprendimus dėl pagalbos vaikams ir globėjams internalizuoto probleminio elgesio atveju.

Globėjams buvo užduoti klausimai apie vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto probleminio elgesio atpažinimą, galimybes ir sprendimus suteikti pagalbą vaikui ir sau (5 lentelė).

5 lentelė. Globėjų gebėjimas atpažinti ir koreguoti probleminių vaikų elgesį (%)**Table 5.** Caregivers' ability to recognise and correct children's problematic behaviour (%)

Kiek	Visai ne	Šiek tiek	Vidutiniškai	Labai	Ypatin- gai
... jaučiatės gebanti (-s) atpažinti globojamų vaikų <i>internalizuotą probleminį elgesį?</i>	0	3,0	43,3	47,8	6,0
... jaučiatės gebanti (-s) atpažinti globojamų vaikų <i>eksternalizuotą probleminį elgesį?</i>	0	1,5	35,8	52,2	10,4
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia <i>internalizuotas probleminis elgesys?</i>	4,5	13,4	17,9	37,3	26,9
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia <i>eksternalizuotas probleminis elgesys?</i>	3,0	11,9	17,9	41,8	25,4
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos sau, kai jūsų globojamiems vaikams pasireiškia <i>internalizuotas probleminis elgesys?</i>	7,5	23,9	28,4	32,8	7,5
... sprendžiate dėl papildomos pagalbos sau, kai jūsų globojamiems vaikams pasireiškia <i>eksternalizuotas probleminis elgesys?</i>	11,9	25,4	26,9	25,4	10,4
... jaučiatės galinti (-s) rasti papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia <i>internalizuotas probleminis elgesys?</i>	1,5	10,4	28,4	46,3	13,4
... jaučiatės galinti (-s) rasti papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia <i>eksternalizuotas probleminis elgesys?</i>	0	10,4	26,9	50,7	11,9
... jaučiatės galinti (-s) rasti papildomos pagalbos sau, kai jūsų globojamiems vaikams pasireiškia <i>internalizuotas probleminis elgesys?</i>	1,5	13,4	26,9	47,8	10,4
... jaučiatės galinti (-s) rasti papildomos pagalbos sau, kai jūsų globojamiems vaikams pasireiškia <i>eksternalizuotas probleminis elgesys?</i>	0	11,9	29,9	47,8	10,4

Tyrimo duomenys rodo, kad globėjai jaučiasi labai gerai gebantys atpažinti globojamų vaikų tiek internalizuotą (47,8 %), tiek eksternalizuotą (52,2 %) probleminį elgesį. Atsakymas „labai“ vyrauja globėjams sprendžiant dėl papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia internalizuotas (37,3 %) ir eksternalizuotas (41,8 %) probleminis elgesys. Atsakant į klausimą apie papildomą pagalbą sau kaip globėjui, kai globojamiems vaikams pasireiškia internalizuotas ar eksternalizuotas probleminis elgesys, atsakymai yra pasiskirstę tarp pasirinkimų „šiek tiek“, „vidutiniškai“ ir „labai“. Tai rodo, kad

respondentai neturi bendros nuomonės šiuo klausimu. Apie pusę globėjų jaučiasi galintys rasti papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia internalizuotas (46,3 %) ar eksternalizuotas (50,7 %) probleminis elgesys. Respondentai teigė, kad jie jaučiasi galintys rasti papildomos pagalbos sau, kai jų globojamiems vaikams pasireiškia internalizuotas ar eksternalizuotas probleminis elgesys (abiem atvejais atsakymai sutampa – „labai“ pasirinko po 47,8 % atsakiusiųjų).

3.3. Globos centrų darbuotojų ir globėjų patiriamas spaudimas atpažinti ir koreguoti probleminį globojamų vaikų elgesį

Abiem respondentų grupėms buvo užduoti klausimai, kiek globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto probleminio elgesio atpažinimas, papildomos pagalbos globojamiems vaikams ir globėjams ar sau suteikimas yra jų darbo ar įsipareigojimo globoti dalis (6 lentelė).

6 lentelė. Globos centrų darbuotojų ir globėjų patiriamas spaudimas atpažinti ir koreguoti probleminį globojamų vaikų elgesį (%; GCD – globos centrų darbuotojai, GL – globėjai)

Table 6. Pressure on care centre staff and foster carers to recognise and correct problematic behaviour of children in care (%; GCD – care centre staff, GL – foster carers)

Kiek...	Visai ne		Šiek tiek		Vidutiniškai		Labai		Ypatingai	
	GCD	GL	GCD	GL	GCD	GL	GCD	GL	GCD	GL
... atpažinti globojamų vaikų <i>internalizuotą</i> probleminį elgesį yra jūsų darbo / jūsų įsipareigojimo globoti dalis?	0	3,0	5,6	9,0	25,9	11,9	57,4	41,8	11,1	34,3
... atpažinti globojamų vaikų <i>eksternalizuotą</i> probleminį elgesį yra jūsų darbo / jūsų įsipareigojimo globoti dalis?	0	3,0	5,6	6,0	25,9	10,4	57,4	46,3	11,1	34,3

... suteikti papildomą pagalbą globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>internalizuotas probleminis elgesys</i> , yra jūsų darbo / jūsų išpareigojimo globoti dalis?	0	4,5	1,9	4,5	35,2	7,5	53,7	52,2	9,3	31,3
... suteikti papildomą pagalbą globojamiems vaikams, kuriems būdingas <i>eksternalizuotas probleminis elgesys</i> , yra jūsų darbo / jūsų išpareigojimo globoti dalis?	0	3,0	1,9	6,0	27,8	6,0	61,1	56,7	9,3	28,4
... suteikti papildomą pagalbą globėjams, sprendžiant globojamų vaikų <i>internalizuoto elgesio problemas</i> , yra jūsų darbo dalis? / ... surasti papildomą pagalbą sau, kai globojamiems vaikams pasireiškia <i>internalizuotas probleminis elgesys</i> , yra jūsų išpareigojimo globoti dalis?	0	6,0	1,9	10,4	27,8	20,9	53,7	40,3	16,7	22,4
... suteikti papildomą pagalbą globėjams, sprendžiant globojamų vaikų <i>eksternalizuoto elgesio problemas</i> , yra jūsų darbo dalis? / ... surasti papildomą pagalbą sau, kai globojamiems vaikams pasireiškia <i>eksternalizuotas probleminis elgesys</i> , yra jūsų išpareigojimo globoti dalis?	0	4,5	3,7	10,4	24,1	19,4	55,6	43,3	16,7	22,4

Nors šiek tiek daugiau procentų globos centrų darbuotojų nei globėjų pasirinko atsakymus „labai“, tačiau tiek globos centrų darbuotojai, tiek globėjai sutinka, kad globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto probleminio elgesio atpažinimas, papildomos pagalbos globojamiems vaikams ir globėjams ar sau suteikimas yra jų darbo ar įsipareigojimo globoti dalis.

4. Diskusija

Nors vaiko probleminio elgesio atpažinimas ir jo koregavimas ne visada oficialiai įvardijamas kaip globėjų atsakomybė, tačiau dažnu atveju globėjai laiko save ekspertais ir geba atpažinti vaikų probleminių elgesį (York & Jones, 2017; Shdaimah & Rosen, 2020). Atlikto tyrimo duomenys taip pat rodo, kad globėjai atpažįsta globojamų vaikų ne tik eksternalizuotą, bet ir internalizuotą probleminių elgesį, o globos centrų darbuotojai lengviau geba atpažinti eksternalizuotą probleminių elgesį. Tad galima teigti, kad globos centrų darbuotojams yra sunkiau priimti sprendimus dėl pagalbos vaikams ir jų globėjams internalizuoto nei eksternalizuoto probleminio elgesio atveju. Viena vertus, tai siejasi su užsienio autorių išvadomis, kad eksternalizuotas probleminis elgesys yra lengvai atpažįstamas (Strijker et al., 2011; Conn et al., 2016), tad papildomos pagalbos su globojamais vaikais dirbantiems asmenims labiau reikia internalizuoto nei eksternalizuoto probleminio elgesio atveju (Vanderfaellie et al., 2020). Kita vertus, teigiama, kad intervencijos, kuriomis buvo siekiama spręsti eksternalizuoto probleminio elgesio problemą, sumažino ir internalizuoto probleminio elgesio pasireiškimą (Van Hoen et al., 2017).

Globos centrų darbuotojai jaučiasi labiau galintys padėti vaikams nei globėjams. Tą patvirtina ir globėjų duomenys, kurie rodo, kad globėjai geba atpažinti, kada jų globojamiems vaikams reikia papildomos pagalbos dėl probleminio elgesio, ir žino, kur tokią pagalbą gali rasti. Tačiau jiems sudėtinga ieškoti pagalbos sau, kai atpažįstamas ir koreguojamas globojamų vaikų probleminis elgesys. Tai siejasi su užsienyje atliktais tyrimais, kuriuose teigiama, kad parama globojamiems vaikams priklauso nuo globos darbuotojų, nes dažniausiai būtent jie priima sprendimus dėl specializuotos pagalbos (Breg et al., 2020). O globėjai paliekami vieni ir jiems sunku rasti reikiamą paramą (Schneiderman & Villagrana, 2010; Murray et al., 2011). Jų papildomos pagalbos poreikį lemia prieiga prie konkrečių paslaugų (Hayes et al., 2015). Pagalbos sistemos iššūkius patvirtina ir kiti Lietuvoje atlikti tyrimai. Mikalauskienės ir Žukauskienės (2021) atliktame tyrime teigiama, kad globėjams ir įtėviams trūksta paramos ir pagalbos susiduriant su auklėjimo sunkumais, psichologinėmis problemomis, socialine atskirtimi. O Genienės ir Nedveckos (2021) studija atskleidžia, kad trūksta informacijos apie globos centrų teikiamas paslaugas, bendros platformos, kurioje būtų galima surasti reikiamą informaciją apie visas šeimai skirtas paslaugas. Tokia platforma galėtų naudotis tiek globos centrų darbuotojai, spręsdami dėl pagalbos vaikams ir globėjams, tiek savarankiškai patys globėjai.

Remiantis tyrimo duomenimis galima teigti, kad tikslinga stiprinti šiuos globos centrų

darbuotojų gebėjimus: atpažinti vaikų internalizuotą probleminį elgesį; padėti globėjams spręsti jų globojamų vaikų internalizuoto ir eksternalizuoto elgesio problemas; priimti sprendimus dėl papildomos pagalbos vaikams ir globėjams internalizuoto probleminio elgesio atvejais. Globėjams didžiausios pagalbos reikia sprendžiant dėl papildomos pagalbos sau, kai globojamiems vaikams pasireiškia internalizuotas ir / ar eksternalizuotas probleminis elgesys. Remiantis užsienio autoriais, investicijos globėjų ir darbuotojų pagalbai ir mokymams gali teigiamai paveikti tiek vaikų gerovę, tiek globėjų darbo kokybę, taip pat jų sprendimą tęsti globą (Redfern et al., 2018; Eisenberg et al., 2023).

Išvados

Tyrimas atskleidė skirtingą globėjų ir globos centrų darbuotojų pagalbos poreikį atpažįstant ir koreguojant globojamų vaikų internalizuotą ir eksternalizuotą probleminį elgesį. Globėjai labiau nei globos centrų darbuotojai jaučia gebantys atpažinti globojamų vaikų internalizuotą, o globos centrų darbuotojai – eksternalizuotą probleminį elgesį, tad globos įstaigos turėtų skirtingai atliepti šių dviejų grupių poreikius, diversifikuoti joms organizuojamus mokymus, supervizijas, teikiamą psichosocialinę pagalbą darbo ir globos procese. Tyrimo duomenų kontekste globos centrų darbuotojai turi aktualizuotą poreikį gebėti priimti sprendimus dėl pagalbos vaikams ir globėjams ne tik eksternalizuoto, bet ir internalizuoto probleminio elgesio atveju.

Analizuojant globos centrų darbuotojų ir globėjų gebėjimą atpažinti ir koreguoti vaikų probleminį elgesį nustatyta, kad globos centrų darbuotojai jaučiasi galintys labiau padėti vaikams nei globėjams, tai suponuoja globos centrų darbuotojų poreikį stiprinti savo atsakomybę ir kompetenciją teikiant pagalbą globėjams.

Tyrimo duomenys rodo, kad globėjai ir sprendžia dėl reikiamos papildomos pagalbos savo globojamiems vaikams, kai jiems pasireiškia probleminis elgesys, ir jaučia, kad gali ją rasti. Tačiau, kalbant apie pagalbą sau, nustatyta, kad jiems kyla poreikis priimti sprendimus dėl papildomos pagalbos sau net jei žino, kad tą pagalbą gali rasti.

Patvirtinimas. Straipsnyje pateiktas tyrimas yra „Erasmus+“ strateginių partnerysčių programos projekto „Globėjų įgalinimas“ (Nr. 2021-1-LT01-KA220-ADU-000028356) dalis. Projekto koordinatorius – VšĮ „Pagalbos paaugliams iniciatyva“.

Literatūra

- Baldwin, J. R., Wang, B., Karwatowska, L., Schoeler, T., Tsaligopoulou A., Munafo, M. R., & Pingault, J. B. (2023). Childhood maltreatment and mental health problems: A systematic review and meta-analysis of quasi-experimental studies. *The American Journal of Psychiatry*, 180(2), 117–126. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.20220174>
- Breg, A. C., Albrecht, G., de Baat, M. M. J., de Lange, M., Daamen, W., Abrahamse S., & van Bommel, R. (2020). *Pleegzorg begeleiden is een vak!* [Monitoring foster care is a trade!].

- PI Research and Nederlands Jeugdinstituut.
- Conn, A., Szilagy, M. A., Alpert-Gillis, L., Baldwin, C. D., & Jee, S. H. (2016). Mental health problems that mediate treatment utilization among children in foster care. *Journal of Child and Family Studies*, 25(3), 969–978. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0276-6>
- Eisenberg, R. A., McCurdy, B. L., Rutherford, L. E., Stricker, L., & Dever, B. V. (2023). Evaluating the effectiveness of a training program for treatment foster parents in an urban community. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 31(4), 285–297. <https://doi.org/10.1177/10634266221126472>
- European Commission. (2021). *Peer Review on “Furthering quality and accessibility of Foster Care service”: Peer Country Comments Paper – Lithuania. Ensuring safe home for children: foster care that meets the best interest of the child*. Brussels: Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion.
- Genienė, R., ir Nedveck, J. (2021). Globos centrai ir budintys globotojai: nuo projekto iki tvarios socialinės vaiko globos politikos. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 23, 68–83. <https://doi.org/10.15388/STPEP.2021.38>
- Gypen, L., Vanderfaellie, J., De Maeyer, S., Belenger, L., & Van Holen, F. (2017). Outcomes of children who grew up in foster care: Systematic review. *Children and Youth Services Review*, 76, 74–83. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.02.035>
- González-García, C., Bravo, A., Arruabarrena, I., Martín, E., Santos, I., & Del Valle, J. F. (2017). Emotional and behavioral problems of children in residential care: Screening detection and referrals to mental health services. *Children and Youth Services Review*, 73, 100–106. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.12.011>
- Hayes, M. J., Geiger, J. M., & Lietz, C. A. (2015). Navigating a complicated system of care: Foster parent satisfaction with behavioral and medical health services. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 32(6), 493–505. <https://doi.org/10.1007/s10560-015-0388-2>
- Hebert, C. G., & Kulkin, H. (2018). An investigation of foster parent training needs. *Child & Family Social Work*, 23(2), 256–263. <https://doi.org/10.1111/cfs.12413>
- Hoffman, J. A., Bunker, A. C., Robertson, H. A., Cao, Y., & West, K. Y. (2016). Child welfare caseworkers’ perspectives on the challenges of addressing mental health problems in early childhood. *Children and Youth Services Review*, 65, 148–155. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.04.003>
- Horwitz, S. M., Hurlburt, M. S., Heneghan, A., Zhang, J. J., Rolls-Reutz, J., Fisher, E., Landsverk, J., & Stein, R. E. K. (2012). Mental health problems in young children investigated by U.S. child welfare agencies. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 51(6), 572–581. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2012.03.006>
- York, W., & Jones, J. (2017). Addressing the mental health needs of looked after children in foster care: the experiences of foster carers. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 24(2–3), 143–153. <https://doi.org/10.1111/jpm.12362>
- LR Vaiko teisių apsaugos kontrolierius. (2023). *LR vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2022 metų veiklos ataskaita*. http://vtaki.lt/lt/media/force_download?url=/uploads/

documents/docs/1021_bda1410f196b2a34712917694a4afeaf.pdf

- Mathews, B., Yang, C., Lehman, E. B., Mincemoyer, C., Verdiglione, N., & Levi, B. H. (2017). Educating early childhood care and education providers to improve knowledge and attitudes about reporting child maltreatment: A randomized controlled trial. *PloS ONE*, 12(5), e0177777.
- Mikalauskiene, R., ir Žukauskiene, R. (2021). Įvaikinimo problemos ir sprendimo būdai Lietuvoje. *Socialinė rehabilitacija*, 12(4), 35–44.
- Murray, L., Tarren-Sweeney, M., & France, K. (2011). Foster carer perceptions of support and training in the context of high burden of care. *Child & Family Social Work*, 16(2), 149–158. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2010.00722.x>
- Octoman, O., Mclean, S., & Sleep, J. (2013). Children in foster care: What behaviours do carers find challenging? *Clinical Psychologist*, 18(1), 10–20. <https://doi.org/10.1111/cp.12022>
- Paine, A. L., Perra, O., Anthony, R., Shelton, K.H. (2021). Charting the trajectories of adopted children's emotional and behavioral problems: The impact of early adversity and postadoptive parental warmth. *Development and Psychopathology*, 33(3), 922–936. <https://doi.org/10.1017/S0954579420000231>
- Perez, J. M., Givens, A., Lombardi, B., & Cuddeback, G. S. (2019). Welfare caseworkers' perceived responsibility for the behavioral needs of children: A national profile. *Children and Youth Services Review*, 98(8), 80–84. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.12.023>
- Ranzato, E., Austerberry, C., Besser, S. J., Cirasola, A., & Midgley, N. (2021). A qualitative analysis of goals set by foster carers seeking support for their child's emotional well-being. *Adoption and Fostering*, 45(1), 7–21. <https://doi.org/10.1177/0308575921991951>
- Redfern, S., Wood, S., Lassri, D., Cirasola, A., West, G., Austerberry, C., Luyten, P., Fognagy, P., & Midgley, N. (2018). The reflective fostering programme: Background and development of the approach. *Adoption and Fostering*, 42(3), 234–248. <https://doi.org/10.1177/0308575918790434>
- Schneiderman, J. U., & Villagrana, M. (2010). Meeting children's mental and physical health needs in child welfare: The importance of caregivers. *Social Work in Health Care*, 49(2), 91–108. <https://doi.org/10.1080/00981380903158037>
- Shdaimah, C. S., & Rosen, J. (2020). 'We're the eyes for these children 24 hours a day': Foster parents' understanding of their role as foster carers. *Child Welfare*, 98(1), 1–22.
- Strijker, J., van Oijen S., & Knot-Dickscheit J. (2011). Assessment of problem behavior by foster parents and their foster children. *Child & Family Social Work*, 16(1), 93–100. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2010.00717.x>
- Vaiko teisių konvencija. (1995). *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501.
- Valstybės kontrolė. (2022). *Vaiko teisių ir interesų užtikrinimas globojant ir įvaikinant vaikus*. Valstybinio audito ataskaita, Nr. VAE-8.
- Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. (2023). *Vaikų globa ir įvaikinimas*. <https://globa.vilnius.lt/>.

- Van Holen, F., Vanschoonlandt, F., & Vanderfaeillie, J. (2017). Evaluation of a foster parent intervention for foster children with externalizing problem behavior. *Child and Family Social Work*, 22(3), 1216–1226. <https://doi.org/10.1111/cfs.12338>
- Vanderfaeillie, J., Gypen, L., West, D., & Van Holen, F. (2020). Support needs and satisfaction of Flemish foster parents in long-term foster care: associated characteristics of foster children, foster parents and foster placements. *Children and Youth Services Review*, 113, 104990. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104990>

THE NEED FOR SUPPORT IN RECOGNISING AND CORRECTING THE INTERNALISED AND EXTERNALISED PROBLEMATIC BEHAVIOUR OF CHILDREN IN CARE

Prof. dr. Jolanta Pivorienė

Doc. dr. Jolita Dudaitė

Prof. dr. Odeta Merfeldaitė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

Child care ensures that a child has a safe, age-appropriate living environment in which to grow and develop. In addition to day-to-day care, caregivers have to help the child to survive the trauma that they have suffered, restore and maintain the child's relationship with their parents and other relatives, prepare the child for their return to their family or for the transition to another foster or adoptive family, and prepare them for an independent life. The proper organisation of care services is the responsibility of the State and local authorities, and the caregivers of the child are responsible for the quality of this service. Therefore, the State seeks to provide the necessary assistance to the persons providing the child care services to enable them to ensure safe and harmonious living and development conditions, as well as provide parents and legal guardians with the support necessary for the proper upbringing of the child.

However, the Lithuanian child care and adoption system faces challenges in implementing these provisions. According to the National Audit, not all foster care centres carry out annual surveys to determine the need for services for foster carers, and some do not provide services to foster carers when there is a need. Mostly, there is a lack of services provided by psychiatrists and psychotherapists. Foster care centres should organise mutual support groups for foster carers at least once every 2 months, but audit data shows that this is not the case in reality. Half of the foster and adoptive parents interviewed know how many and what types of services they are entitled to and what services they can receive, while others indicate that they do not know because information about all of the services to which they are entitled is not clearly provided by care centres. The ombudsman also highlights the lack of self-help groups for caregivers who are confronted with various behavioural problems with their child.

The gap between the provisions enshrined in legal documents and their implementation in everyday practice poses a relevant scientific problem. Problematic behaviour is a common issue in care, and the ability to recognise and understand it is essential for the provision of effective help for children. Investing in support and training for caregivers and staff can have a positive impact on children's well-being, on the quality of caregivers' work, and on their decision to continue fostering. This study aimed to explore what types of support caregivers most urgently need in identifying and correcting the internalised and externalised behavioural problems of

children in care. This need was explored through the abilities of care centre staff and caregivers to recognise and correct the internalised and externalised problematic behaviours of children in care (control) and the requirements to do so (norms). The object of the study is the need for help in recognising and correcting the internalised and externalised problematic behaviour of children in care. The research question is formulated as follows: What types of help are most urgently needed in recognising and correcting the internalised and externalised problematic behaviour of children in care?

This study was commissioned by the Adolescent Support Initiative and is part of the Erasmus+ project Empowering Foster Parents (No.2021-1-LT01-KA220-ADU-000028356). The methodology of the study was developed and a comparative analysis of the data was carried out across three countries by Vrije Universiteit Brussel. This article discusses only the national data of Lithuania.

In Lithuania, questionnaires developed by the study coordinator were used to investigate the abilities of care centre staff and caregivers to recognise and correct internalised and externalised behaviour (control) and the pressure experienced by care centre staff and caregivers to identify and correct problematic behaviour in children in care (norms). Internalised problematic behaviour is understood as behaviour directed towards the self, such as anxiety, depression or feelings of worthlessness; externalised problematic behaviour is directed towards the environment, and manifests in forms such as disobedience, shouting at others or hitting them. Two methods were used to ensure the validity of the questionnaires: double translation and member check, or respondent validation. Non-probability sampling was used. The questionnaires were distributed through care centres; the staff working in the care centres filled in the questionnaires themselves and sent them to the caregivers they coordinated with. The study samples involved 54 care centre staff and 67 caregivers.

The study shows that caregivers feel more able than care centre staff to identify the internalised and externalised problematic behaviour of children in care, which naturally implies that care centre staff find it more difficult than caregivers to make decisions about helping children with internalised and externalised problematic behaviour.

When analysing the ability of care centre staff and caregivers to recognise and correct children's problematic behaviour, it was found that care centre staff feel more able to help children than caregivers. These findings are in line with other research in the country which has revealed that there is a lack of information on the services provided by foster care centres, and a lack of a common platform on which all of the relevant information on all of the services available to families can be found. Such a platform could be used both by the staff of the care centres when deciding on support for children and caregivers and by the caregivers themselves.

The survey shows that caregivers both decide on and feel they can find the extra help they need for the children in their care when they exhibit problematic behaviour. However, when it comes to self-help, it was observed that they find it difficult to decide on additional help for themselves, even if they know they can access it. This is supported by another study, which found that foster and adoptive parents lack support and help when faced with parenting difficulties, psychological problems and social exclusion.

Based on the findings of the study, it is recommended to strengthen the following capacities of care centre staff: recognising children's internalised problematic behaviour; helping caregivers to deal with the internalised and externalised behaviour of the children in their care; and deciding on additional support for children and caregivers in cases of internalised problematic behaviour. Caregivers are most in need of help in deciding on additional support for themselves when children in their care exhibit internalised and/or externalised problematic behaviour.

Keywords: *internalised problematic behaviour of children in care; externalised problematic behaviour of children in care; the need for help in recognising and correcting problematic behaviour of children in care.*

Jolanta Pivorienė, socialinių mokslų (sociologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinė kaita, tvarus vystymasis, vaiko ir šeimos gerovė.

Jolanta Pivorienė, Doctor of Social Sciences (Sociology), professor at the Institute of Educational Science and Social Work at the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: social changes, sustainable development, child and family welfare.

Jolita Dudaitė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto docentė. Mokslinių tyrimų kryptys: socialinių tyrimų metodologija, testų teorija, lyginamieji švietimo tyrimai, raštingumas, mokymosi pasiekimai, švietimo kokybė, socioekonominių veiksnių poveikis mokymosi pasiekimams, mokymasis visą gyvenimą.

Jolita Dudaitė, Doctor of Social Sciences (Education), associate professor at the Institute of Educational Sciences and Social Work at the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: methodology of social sciences, test theory, comparative educational research, literacy, learning achievements, quality of education, impact of socio-economic factors on education, lifelong learning.

Odeta Merfeldaitė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės studijų fakulteto dekanė, Edukologijos ir socialinio darbo instituto profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: komandinis darbas, socialinė pedagoginė pagalba, socialinė partnerystė.

Odeta Merfeldaitė, Doctor of Social Sciences (Educational Science), professor at the Institute of Educational Science and Social Work, and dean of the Faculty of Human and Social Studies at Mykolas Romeris University. Research areas: teamwork, social pedagogical assistance, social partnership.